

AVANCES EN LA INVESTIGACIÓN SOBRE INTERPRETACIÓN

Collados Asís, Ángela e Sabio Pinilla, José Antonio (eds.). 2003. *Avances en la investigación sobre interpretación*. Granada: Comares.

Posto que a literatura sobre interpretación de linguas sofre dunha preocupante orfandade no circuíto académico estatal, cómpre facer unha lectura moi positiva dunha iniciativa como esta. Collados e Sabio puideron reunir neste volume algunhas das figuras máis salientables do panorama mundial da investigación en interpretación na actualidade. Nembargantes, botamos a faltar algúns dos nomes máis innovadores que tanto están contribuíndo ao progreso da investigación recente e que ben poderían ocupar un espazo neste libro.

A obra recolle variados aspectos do mundo da interpretación dende a investigación propiamente dita, ata cuestións teóricas diversas, incluíndo así mesmo descrições e comentarios de carácter marcadamente teórico-intuitivo. Quizais por esta razón precisamente discrepemos en certa medida do título escollido. Así, xa na introdución se di que o volume xorde da edición dun ciclo de conferencias pronunciadas na Facultade de Tradución e Interpretación da Universidade de Granada durante o curso 2000/2001, e engade que ditas conferencias trataron distintas temáticas ou enfoques teóricos propios desta área. Queda patente que, efectivamente, así foi. De feito, poderíamos clasificar os artigos do seguinte xeito:

(1) Investigación empírica. Gile ofrece datos históricos así como estatísticos dos avances en investigación, prestándolle especial atención á investigación de carácter cognitivo. Setton céntrase especialmente na discusión sobre modelos, achegándose a un ámbito máis teórico. Pöchhaker contribúe co seu enfoque funcional da interpretación simultánea (IS), nun artigo marcadamente teórico, pero ilustrando as súas reflexións con interesantes datos empíricos. Kurz describe a interpretación ante os medios coas súas especiais características e esixencias e dá conta de varias investigacións que xustifican os seus argumentos. Neste sentido a súa contribución é, coma a de Pöchhaker, excelente para ilustrar como a discusión sobre cuestións teóricas e de mercado se pode sustentar na recollida de datos empíricos.

(2) Achegamentos teórico-intuitivos. Nos seus artigos, de carácter marcadamente persoal (non se achegan datos de ningún tipo de estudo), Lvovskaya discute o compoñente cultural da interpretación, mentres que Viaggio diserta sobre a confianza intérprete-cliente, salpicando a súa contribución de referencias de carácter pragmático.

(3) Calidade. Viezzi argumenta a favor dun modelo concreto de medición da calidade en interpretación. Tampouco ofrece datos que fundamenten a súa proposta excepto as súas propias reflexións.

Se ben teoría e investigación se interrelacionan profundamente, como amosan algúns destes artigos, parece axeitado debuxar unha liña divisoria entre ambas: pódese teorizar sen a máis mínima intención investigadora, só sobre a base do anecdotario persoal ou da intuición individual, do mesmo xeito que a investigación non ten por que dirixirse exclusivamente á teorización, senón que pode moi ben orientarse a cuestionarse, por exemplo, as condicións de traballo. Feita esta pequena reflexión pasarei de seguido a comentar cada un dos artigos.

Daniel Gile ofrece unha ampla panorámica do desenvolvemento da investigación en interpretación (de conferencia exclusivamente) ao longo do século XX. A súa xa coñecida, e universalmente aceptada, clasificación en catro etapas gaña nunha morea de detalladas referencias concretas aos máis diversos estudos e publicacións ata chegar á que chama “etapa da renovación actual”, na que se multiplican os esforzos investigadores de carácter empírico, tanto observacional como experimental. Ofrece, ademais, datos cuantitativos dun estudo de campo co número total de publicacións de diversos tipos para cada etapa.

Gile, un dos grandes detractores das tendencias prescritivistas e intuitivas de certos autores e escolas, presta especial atención á investigación empírica de tipo cognitivo, da que tamén ofrece datos cuantitativos, e dentro desta, aos estudos neurofisiolóxicos e aos incluídos no marco da psicoloxía cognitiva, así como ás contribucións teóricas.

Finalmente describe o valor da súa propia contribución a través dos Modelos de Esforzos (dos que admite, nunca foron demostrados), destacando a súa grande influencia nos investigadores, acompañada da falta de repercusión real que tiveron, excepto como modelo básico de aproximación.

Na miña opinión, o autor infravalora o enorme valor dos seus Modelos: sen dúbida convertéronse no máis poderoso e sinxelo instrumento explicativo na aula, xa que representan dun xeito claro mediante unha fórmula matemática as tarefas básicas que realiza o intérprete (para a IS análise, memorización e produción, xunto coa coordinación das tres) e non como complexos e dificilmente comprensibles diagramas de fluxo.

Co seu estilo preciso e informativo conclúe Gile que a investigación en interpretación volve ao ámbito descritivo e exploratorio, baseándose na recollida de datos empíricos e sobre a idea de que existen limitacións nas capacidades cognitivas, explorándose cuestións como a memoria ou a asignación de atención a distintas tarefas. Recoñece, sen embargo, que os descubrimentos ata agora foron menores e que o proceso mental da IS aínda non se describiu dun xeito definitivo.

O gran promovedor da etapa da renovación, inspirador da maioría das investigacións empíricas do momento actual, contribúe unha vez máis cun artigo de lectura imprescindible para os que se inicien na investigación empírica en interpretación ou para aqueles que precisen datos concretos históricos ou de produtividade.

Robin Setton, nun detalladísimo e exhaustivo artigo argumenta a favor do desenvolvemento de modelos teóricos para explicar o proceso da IS. Enténdense estes como representacións gráficas dun proceso, que describen as propiedades dos seus compoñentes e as condicións para a súa acción. Clasifícaoos en tres grandes tipos: sociais, cognitivos e lingüísticos, e dentro destes últimos atoparíase o seu propio modelo autodenominado cognitivo-pragmático. A descrición de cada un deles é minuciosa, incluíndo os respectivos diagramas explicativos, e converténdose así este artigo nunha fonte de información vital para o investigador.

Setton, baseándose nas ferramentas pragmáticas, decide que un modelo exclusivamente lingüístico non pode describir o proceso da interpretación debido á presenza de elementos situacionais que afectan ás decisións dos intérpretes. A creación do sentido baséase en criterios tanto semántico-cognitivos como de natureza situacional e psicolóxico-inferencial. Todo este coñecemento fíltrase en busca de relevancia informativa. A IS concíbese como unha tarefa única de procesamento semántico e pragmático contextualizado e non como unha actividade múltiple na que a atención se distribúe en distintas tarefas. A información entrante estaría representada unicamente mediante unha linguaxe mental de representacións, e as estruturas lingüísticas terían escasa relación ou participación nesta linguaxe intermedia.

Tras autoclasificarse como membro da Escola do Sentido de París pecha o seu artigo cunha chamada á conciliación entre as diversas escolas, porque teñen, di, moito máis en común do que semella aparentemente. Sen embargo, outros comentarios non van nesa liña conciliadora e resultan un tanto contradictorios. Así, por exemplo, arremete contra a obtención de datos experimentais no laboratorio, xa que a súa Escola só acepta datos extraídos nun entorno de traballo ecoloxicamente válido. Sen embargo, acepta como válidos os datos de Seleskovitch procedentes dun experimento con 12 intérpretes. Igualmente, vese forzado a admitir que xunto coa información conceptualizada, se recuperan tamén frases e palabras dun xeito automático, mais non di ata onde chega esa contribución, e todo se limita á tradicional e vaga referencia á interferencia lingüística que nunca se explora.

Afirma Setton que hai demasiada suposición teórica e pouca descrición sistemática de datos, e conclúe que o esencial para os investigadores é responder ás cuestións concretas que nos preocupan. Sorprende que non se aplique a súa propia medicina e que a súa contribución sexa un modelo complexo que non acaba de xustificarse mediante os datos do corpus real de interpretacións no que se basea, quedando diluído no marasmo de modelos que presenta.

Lvovskaya presenta un artigo de orientación cognitivo-pragmático-cultural e de índole teórica e prescritiva. De feito non ofrece datos empíricos de ningunha clase para xustificar a súa proposta, tan só descrições da súa experiencia persoal. Sen pretender invalidar tal opción, resulta sorprendente nun volume sobre avances na investigación en interpretación.

Segundo a autora, en T/I é esencial coñecer o programa conceptual intencional-funcional do autor do texto. O intérprete debe ter sempre en conta a intención do orador e as características do seu público. Cada individuo reacciona dun modo distinto ante a información recibida: ningún texto é comprendido na súa totalidade nin polos falantes desa mesma lingua, porque entran en xogo os nosos coñecementos do mundo, ideas preconcebidas, prexuízos, etc. A lingua está dominada por convencións culturais e o intérprete debe ser consciente delas. Todos estes factores son de natureza comunicativa, e dicir, cognitivo-cultural, pero as condicións de traballo tamén inflúen nestas actividades. Para Lvovskaya a teoría xeral da tradución sería o estudo de problemas da actividade intercultural, e as teorías particulares centraríanse en competencias específicas en función das condicións de traballo e dos tipos de texto traducidos.

O seu enfoque aparece salpicado de afirmacións intuitivas, moi cuestionables e non demostradas, como por exemplo non diferenzar o traballo cara á lingua A e á lingua B, ou subliñar que non fai falla ningunha habilidade especial para facer interpretación de enlace, unha vez máis relegada a un segundo plano, aínda que en volume de traballo sexa probablemente a máis importante do mercado. A súa clasificación das modalidades de actividade intercultural así como as súas características parecen discutibles.

Pöchhacker pretende desenvolver o potencial da teoría funcional da translación na IS de congresos, é dicir, un enfoque orientado ao produto como texto nunha situación e unha cultura determinadas. O *scopo* ou finalidade nunha situación comunicativa dada é o principio esencial que rexe o proceso. A translación é un proceso de transferencia cultural conforme a unha serie de principios xerárquicos, o obxectivo está determinado polos receptores. A norma esencial é a coherencia intratextual, o texto-discurso debe ter sentido dentro desa situación e na súa cultura e só en segundo lugar se buscará a coherencia intertextual ou fidelidade cara ao TO. O *scopo* xorde do encargo de tradución e é establecido polo cliente.

Aplicada esta teoría á IS de congresos veremos que a función do texto correspóndese coa función global do tipo de reunión de que se trate e establécese a través dunha complexa rede de interaccións entre os participantes, que non buscan a tradución dun texto, senón que se estableza a comunicación dun xeito inmediato.

O texto meta debe ser coherente en si mesmo, é dicir intelixible, e posto que a cultura orixe é distinta normalmente da termo, o texto termo deberase

adaptar ás pautas comunicativas e ás convencións da devandita cultura. O problema é definir que é cultura e a quen afectan as súas convencións nun congreso. E conclúe: máis importante ca cultura dun país ou sociedade (paracultura) é aquí a diacultura ou coñecementos compartidos por un grupo profesional, que vai máis aló de fronteiras nacionais, e que se converte nunha diacultura internacional.

Os conceptos teóricos discutidos susténtanse firmemente nun sólido e extenso corpus de 150 textos producidos nunha situación real de IS de congresos. A exemplificación presentada sobre as formas de tratamento e o sentido do humor convértese nos elementos culturais que ilustran esta apaixonante cuestión, demostrando Pöchhacker que se poden ofrecer datos de campo empiricamente extraídos para estudar practicamente calquera aspecto desta profesión, lonxe de opinións e digresións de carácter persoal. A claridade de exposición é igualmente encomiable.

Sergio Viaggio discute no seu artigo dúas cuestións básicas. En primeiro lugar, ofrécese unha longa argumentación sobre a cuestión da confianza intérprete-cliente e ata onde pode levar esa relación respecto da marxe de manobra do intérprete no discurso que ten que interpretar. Nun artigo cargado de referencias pragmáticas perfectamente asumibles, enrédase nunha moi discutible disertación sobre se o intérprete debe ou non limitarse a repetir unha mensaxe. Argumenta que ante todo debe establecer a comunicación, o que lle dá carta branca para transformar, ou mesmo eliminar elementos do texto orixe, sempre que o faga co obxectivo de mellorar a comunicación. Se ben tal afirmación é igualmente asumible, algunhas das situacións que formula son límite e o nivel aceptable de intervención do intérprete aberto a diferentes opinións. Porque unha vez máis non se achega ningún dato extraído da investigación, nin sequera as opinións doutros autores, senón da experiencia propia do autor: o artigo non inclúe ningunha referencia bibliográfica.

Di Viaggio que hai que ser fiel ao mensaxe, ao cliente e á profesión e saber que nos demanda esta. Para iso, aduce, fai falla unha teoría que nos informe sobre o que é pertinente en cada situación comunicativa. Sen embargo, engade, a teoría sempre vai ser flexible e aberta á interpretación en canto aos límites da nosa liberdade, porque cada situación comunicativa é única e irrepetible. Dúas cousas nos preocupan ata aquí: que non esclarece cal é a teoría que nos vai informar do problema, nin pretende desenvolver unha, e que esa suposta flexibilidade tampouco se define nin limita.

Na segunda parte, e a partir do modelo de García Landa da comunicación verbal, establece o seu modelo da comunicación interlingüe: o éxito na comunicación prodúcese cando se establece unha identidade perceptual pertinente entre o que quere transmitir o locutor e o que comprende o público final. Produciranse erros de tradución se non hai correspondencia entre a intención do orador e o comprendido polo público, ou ben erros de mediación se non

hai correlación pragmática ou funcional entre a intención de un e a intención percibida polo outro.

En definitiva, nun artigo no que se mesturan conceptos pragmáticos con ideas funcionalistas e numerosas anécdotas persoais, non queda unha idea clara de que tipo de investigación se persegue nin sobre a base de que estudo se propón un modelo por enriba doutro.

Viezzi escribe sobre a definición do concepto de calidade en interpretación. A partir dunha ampla visión da interpretación como servizo, actividade transcultural e interlingüística que consiste na produción dun texto nunha situación comunicativa dada, establece e xustifica os que considera os catro criterios básicos de calidade, que son equivalencia (comunicativa e de sentido, que non lingüística), precisión, conveniencia e corrección.

O modelo é relevante xa que non se axusta a unha concepción estreita de fidelidade ou equivalencia e porque considera o efecto dos compoñentes pragmáticos á hora de avaliar un texto interpretado, así como a perspectiva funcionalista do obxectivo da tradución, e da interpretación como unha actividade profesional culturalmente marcada, como servizo que se presta a un cliente nunhas circunstancias concretas.

Bótanse a faltar máis referencias a traballos de investigación en torno á cuestión da calidade (estudos de valoración dos usuarios, por exemplo), unha das iniciativas máis salientables dos editores, e que servirían para relacionar mellor este artigo co tema central do libro, así como algún dato empírico que puidera confirmar, alomenos parcialmente, a utilidade deste modelo de avaliación.

Finalmente, nun moi interesante artigo Ingrid Kurz somérxenos no ámbito concreto da interpretación para os medios de comunicación, que considera como un modo especial de interpretación. Nos medios, as pausas na produción, as dúbidas ou a falta de sincronía son compoñentes aínda máis importantes cá transmisión da totalidade da mensaxe para os usuarios, que esixen do intérprete un modo de produción especialmente convincente. Por outra banda nunca se ten acceso ao material escrito con antelación, e as condicións mínimas de son demandadas polas asociacións profesionais incúmprense dun xeito sistemático. A audiencia é heteroxénea, moi numerosa e virtual, e polo tanto non hai *feedback*. Todos estes factores contribúen a un aumento espectacular no nivel de estrés dos intérpretes.

Kurz, unha das figuras máis representativas do panorama investigador empírico actual, defensora e practicante da interdisciplinidade, tan invocada como pouco exercida, ofrece datos empíricos pertinentes para xustificar as súas afirmacións. Así, nun experimento medíronse dous parámetros fisiolóxicos diferentes e o resultado foi concluínte ao aumentar significativamente o nivel de estrés nos intérpretes para os medios. O seu artigo finaliza con refe-

rencias de carácter persoal que lle serven para intuír cales son algunhas das razóns que levan ao aumento do estrés, sinalando ata que punto mellora o rendemento en función das condicións de traballo.

En a penas dez páxinas e cun estilo claro e preciso Kurz define á perfección toda unha especialización profesional e vén a demostrar, como Pöchhacker, que a formulación de teorías, ou mesmo a descrición de intuicións baseadas na experiencia persoal, non teñen por que estar rifadas coa investigación empírica, senón que, por contra, esta pode (e debe) servir para confirmar as moi valiosas intuicións dos profesionais. De imprescindible lectura.

En definitiva, malia o alto nivel de heteroxeneidade (ou precisamente por esa mesma razón) o volume resulta moi recomendable tanto para aqueles que se inicien no mundo da interpretación, as súas teorías e investigación, como para aqueles que pretendan afondar máis en cuestións complexas como o desenvolvemento de modelos teóricos.

En calquera caso o libro é aséptico, no sentido de que inclúe un moi amplo repertorio das diversas aproximacións das distintas escolas, dende as achegas de índole cultural, ata o Funcionalismo e o *scopos*, a Pragmática, a Escola do Sentido ou a Corrente da Investigación Empírica (á que xa vai sendo hora de lle dar un nome, sirva a anterior CIE coma a miña proposta) centrada na medición de parámetros obxectivos, sempre dende a metodoloxía experimental e observacional. Se cadra, é esa mesma asepsia a que nos deixa un tanto insatisfeitos por non se decantaren, polo menos en aparencia, por ningunha das dúas grandes opcións que seguen a se disputar o panorama das publicacións neste eido: as variadas achegas empíricas, por unha banda, e as múltiples opcións reflexivo-intuitivas, pola outra. Inda que ao mellor, como dicía Setton, as diferenzas son menores do que puidera parecer.

En calquera caso, o libro é un acerto máis na liña sempre ascendente do enorme esforzo desenvolvido polos docentes-investigadores do Departamento de T/I da Universidade de Granada.

Luis Alonso Bacigalupe
Universidade de Vigo

